

Edukas minevik ähvardab meid tulevikuta jätta

Arvi Freiberg

Eesti jätkuv majanduslik taandareng ja sellega kaasnevad raskused on igapäevane jutuaine nii valitsuskabinetides kui ka kodudes üle kogu riigi. Ja kuigi arusaamad selle surutise põhjuste kohta on üpris vastakad – sarjates kabinetides eeskätt väliseid olusid, kuid ka saamatut valitsust köögis –, valitseb haruldane üksmeel selles, et majanduse tõusule pöördudes laheneb olukord kui võluvael. Ometi on juba laialt teada, et piiratud ressursidega maailmas on kasvul piirid. Mis siis ikkagi meid järjekindlalt majanduskasvu ilustama ajab?

Laia pintsliga maalides on selleks vähemalt kolm sundi: rahvastiku suurenemine, *per capita* ehk inimese kohta arvestatud tarbimise kasv ning olemasoleva rikkuse säilitamine ja paisutamine. Ülerahvastumine on kahtlemata üks kogetumaid maailma ahistavatest probleemidest. Teadupärast kõlistas esimesena häirekella inglise majandusteadlane Thomas Malthus (1766–1833) juba siis, kui maakamarat tallas alles napilt üks miljard inimest. Järgnevat rahvastiku kiiret kasvu ei ennustanud toona ka halvim unenägu. Vaatamata möödunud sajandi 1960. aastate lõpust jälgitavale kasvu aeglustumisele lisandub maailma praegugi igas sekundis rohkem kui kaks suud. Prognooside järgi peatub kasv alles 21. sajandi lõpukümnenditel. Siis peaks siin elama 10,4 miljardit inimest ehk pea kolmandiku võrra rohkem kui täna. Kõigi nende toitmine ei saa olema kerge ülesanne, arvestades, et juba nüüd pruugivad inimesed tervelt kolmandiku looduse taimsest toodangust ja toidu kasvatamisega on hõlmatud vähemalt 38 protsenti globaalsest maismaast. Seejuures on tarbimine väga ebaühtlaselt jaotunud. Kui arenenud tööstusriikides on ülekaalulisus epideemilised mõõtmed saavutanud ja otse prügikasti rändab ligi kolmandik valmistatud toidust, siis teisel kannatab peaaegu miljard inimest tühja kõhtu. Plahvatusohtlikuks paisunud sotsiaalne ebavõrdsus ja biosfääri ulatuslik saastamine ongi inimeste vajaduste – olgu siis tegelike või näiliste – rahuldamise kaks tumedamat külge.

Globaalse rikkuse hindamine on keeruline ja sõltub paljudest teguritest. Lisaks erakätes olevale varale kuuluvad sellesse hulka ühiskasutuses olevad rajatised ja taristud. Samuti ühiskondliku pealisehitise elementidega, nagu riigiaparaat, kohtud ning sõjavägi, seotud struktuurid. Arusaadavalt on üksnes selle krempli korrashoidmine – kosutamisest rääkimata – väga kulukas ettevõtmine. Ühelegi maja või suvila omanikule pole seda vaja üle seletada. Võttes aluseks maailma eranditavara, mille väärtuseks hinnati 2023. aastal 469 triljonit USA dollarit ja suhteliselt tagasihoidlikku amortisatsiooninormi üks protsent, nõuab selle rikkuse haldamine 4,69 triljonit USA dollarit aastas. See astronoomiline makse, mis moodustab umbes 4,5 protsenti antud aasta globaalsest sisemajanduse kogutoodangust, sisuliselt tasalülitab 3,2-protsendilise suuruse kogutoodangu pikaajalise kasvu püsihindades. Leitud nullsumma toetab kümne aasta tagust teadmist, et 1978. aastast alates tegeliku progressi indeksi järgi arvatud *per capita* globaalne rikkus mitte ootuspäraselt ei kasva, vaid hoopistükkis aeglaselt kahaneb. Pangavõla mõttes oleks ühiskond juba viimane pool sajandit justkui tühikäigul töötanud.

Esitatud mõttekäigu lihtsusest hoolimata oleme saanud olulise vihje, et pelgalt rahvastiku kasvu rihtimisega ja veidi kasinama tarbimisega me oma probleeme kuigivõrd ei lahenda. Sest väärt vara, mis looduseadustele alludes järjest oma

TEADLASE PILGUGA

headust kaotab, on lihtsalt liiga palju. Muide, valdav osa sellest varast on kogunenud viimase kolme, peamiselt sõdadevaba inimpõlve jooksul, kasutades odavaid ja külluslikke, kuid saastavaid fossiilkütuseid.

Laenu analoogiaga jätkates, mõistlik inimene kindlasti nii tuima ei paneks. Kui pangaisandad jäävad oma nõudmiste juurde ja vajadus jätkuvalt suur, jääb üle vaid paremat sissetulekut võimaldavat töökohta otsima hakata. Loodusega, mille universaalseks valuutaks on energia, mõistagi kaubelda ei anna. Arengupeetuse vältimiseks tuleb mitte üksnes enam, vaid ka kiiremini energiat kulutada, mis paratamatult täiendavat rikkust akumulierides meie kimbatust üksnes süvendab.

Populaarsust koguv tasaarengu või „ilma kasvuta heaolu“ unistus sellest looduseadustega kooskõlas olevast, seega loomulikust allakäiguspiraalist vaevalt päästab. Hoopistükkis taandareng võib olla parim – kui mitte ainus – võimalus inimkonnale lisaega juurde osta. Kas, kuidas ja kui võrd see õnnestub, ei ole siinkirjutaja ennustada. Kaugemale nägemiseks peab endiselt homme sündima. Siiski võiks huvitatud lugeja selle lühikese loo pikemat lahtikirjutust „Tähetorni Kalender 2024“ sabast otsida-leida.

[Ilmunud ajalehes Postimees 23. novembril 2024](#)